

Mazlum Beyhan

1948 yılında Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni (DTCF) bitirdi. SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda (APN) ve SSCB tarafından kurulmakta olan İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nda çalıştı. Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu'nda çalıştı. 1980 askeri darbesiyle bu kurumdaki işine son verilmesinden sonra kendini tümüyle çeviri işine adadı ve başta Tolstoy, Dostoyevski, Gogol gibi klasiklerin eserleri olmak üzere Rusçadan Türkçeye çok sayıda kitap çevirdi.

Beyhan'ın Yordam Kitap'tan çıkmış çevirileri şunlardır:

Yuriy Aşatoviç Petrosyan, *Sosyalist Açından Jöntürkler* (Ayşe Hacıhasanoğlu'yla birlikte); V. İ. Lenin, *Karl Marx ve Marksizm Üzerine*; V. İ. Lenin, *Devlet Üzerine*.

Mazlum Beyhan'ın *Suçlu Kim?* çevirisi, ilk olarak 1987 yılında (Yön Yayıncılık) yayınlanmıştır.

Eserin özgün adı:

Kto Vinato?

(Leningrad, 1976 tarihli basımdan çevrilmiştir.)

Çevirinin önceki basımları:

1987, Yön Yayıncılık

1994, Öteki Yayınevi

1996, Öteki Yayınevi

1998, Öteki Yayınevi

2000, Öteki Yayınevi

ALEKSANDR İVANOVIÇ HERZEN

SUÇLU KİM?

ROMAN

TÜRKÇESİ

MAZLUM BEYHAN

yordam
edebiyat

Yordam Kitap: 3 • **Suçlu Kim?** • Aleksandr İvanoviç Herzen
ISBN 978-605-172-146-0 • *Türkçesi:* Mazlum Beyhan
Düzeltilme: Hacer Günebakan • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Haziran 2016
© Yordam Kitap, 2016

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: **Berdan Matbaası** (Sertifika No: 12491)
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi C Blok No: 215/216
Topkapı - İstanbul
Tel: 0212 613 12 11

SUÇLU KİM?

ROMAN

ALEKSANDR İVANOVIÇ HERZEN

Rus sosyalizminin ve Narodnik hareketin babalarından, Rus düşünce tarihinin köşetaşlarından biri olan Aleksandr Herzen, “gemileri yakarak” kendini halkına adanmış bir soyludur.

1812 yılında Moskova’da doğmuştur. Babası ile 16 yaşındaki Alman annesinin evlilikleri yasal olmadığı için, babasının, oğluna Almanca “kalp” anlamına gelen “Herz” sözüğünden türettiği “Herzen” (“kalbin oğlu”) adını taktığı söylenir.

Aristokrat bir aileden gelen Herzen, Fransız ve Alman dâdaların elinde büyümüş, böylece Rusçayla birlikte bu iki dile de mükemmel bir şekilde hâkim olmuştur. Sonraki Londra yıllarında bu diller arasına İngilizceyi de eklemiştir. Küçük yaşlardan itibaren bir yanda Puşkin’i, diğer yanda Schiller’i özgün dillerinden okumak, kuşkusuz Herzen’e çok şeyler kazandırmıştır. Özellikle Schiller’in, romantik duygularını uyandırmak bakımından Herzen üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Aynı şekilde romantik Fransız yazarlarının da Herzen üzerinde önemli bir etkisi vardır.

İlk gençlik yıllarından itibaren Rus devrimcileriyle iç içe olan Herzen, 1834 yılında Moskova Üniversitesi’ni bitirir bitirmez sürgün hayatıyla da tanışmıştır. Çarlık yönetimi, tıpkı Dostoyevski’nin de idama mahkûm olmasına neden olan “Petrşevski çevresi” gibi, “Herzen ve çevresi”ni de tehlikeli görmüş, sıkı takibe almış, gençleri tutuklamış ve sürgüne göndermiştir.

İlk olarak, bugün Kirov olarak bilinen Vyatka’ya sürülen Herzen, burada Çar’ın veliahtlarından, sonradan II. Aleksandr olarak tahta çıkacak Aleksandr’ın, şair Zukovski’yle birlikte

yaptığı bir ziyarete dek kalmış, ardından Vladimir şehrine geçmiştir. Aristokrat kimliği ve engin kültürüyle müstakbel çarı etkilemiş olması, bu yer değiştirmesinde etkili olmuştur.

1840 yılında tekrar Moskova'ya dönen Herzen, burada ünlü eleştirmen Vissarion Belinski ile tanışarak, bu güçlü ismin etkisi altında kalmıştır. Rusya toprakları içinde yaşadığı sürgün yıllarının ve babasının 1846'da ölümünün (ve devraldığı yüklü bir mirasın) ardından Herzen, 1847'de Avrupa dönemini başlatmıştır.

Herzen'in Avrupa dönemi, ömür boyu yoldaşlık yaptığı Nikolay Ogarev'le birlikte anılır ve ünlü tarihçi E.H. Carr bu ikiliyi "Romantik Sürgünler" olarak tanımlayarak anlatır. Herzen ve Ogarev'in, Londra'da yayınladığı *Kolokol* (Çan) dergisi, sürgündeki devrimciler üzerinde çok etkili olmuş, Rusya'ya da yıllarca gizli olarak sokulmuştur. Devrim, reform, ütopyacılık, liberalizm ve sosyalizm konularında Turgenyev ve Çernişevki gibi Rus yazarlarıyla tartışmalara girmiştir.

Aynı şekilde, çeşitli Avrupa şehirlerindeki ikametleri ve ziyaretleri boyunca, Mazzini, Bakunin, Marx gibi devrimci liderlerle tanışan Herzen, bu isimlerle çeşitli tartışmalara girşerek kendi özgün düşüncesini geliştirmeye çalışmış, Enternasyonal faaliyetleri içerisinde komploculukla suçlanmış, bir uçta özgürlükçülüğe diğer uçta Rus köylü toplumuna dayanan bir sosyalizm anlayışına ulaşmıştır.

Aleksandr Herzen'in başlıca eserleri arasında, *Bilimde Amatörlük* ve *Doğanın İncelenmesi Üzerine Mektuplar* adlı ilk felsefi yapıtları, *Suçlu Kim?* adlı sosyal tartışmalar açan romanı, *Rus Halkı ve Sosyalizm*, *Başka Bir Kıydan*, *Fransa ve İtalya'dan Mektuplar* gibi siyasi yapıtları ve Rus edebiyatının en önemli otobiyografik eserlerinden biri olarak kabul edilen *Hayatım ve Düşüncelerim* sayılabilir.

*Olay, suçlu olanların açığa çıkarılması nedeniyle Allah'a,
dosya ise halledilmiş sayılarak arşive havale edildi.*

Tutanak

İkinci Baskıya Önsöz

Suçlu Kim? benim yayımlanmış ilk romanım. 1841'de Novgorod'da sürgünken başladım yazmaya ve epey geç, Moskova'da bitirdim.

Doğrusunu isterseniz daha önce de birtakım roman denemelerim oldu; ama bu romanlarımdan biri hiç *yazılmadı*, ötekiyse *roman* değildi.* Vyatka'dan Vladimir'e geldiğim günlerde, roman konusunda bana acı veren hatıralarımı bir parça olsun unutmaya çalışmak, kendimle barışmak ve üzerindeki gözyaşları görünmesin diye bir kadın hayalini çiçeklerle örtmek için bir roman yazmaya karar verdim.**

Kuşkusuz hemen üstesinden geledim bu görevin; romanımda sonsuzcasına uzayıp giden sayfalar arasında topu topu iki-üç doğru dürüst sayfa vardı. Derken bir arkadaşımın,*** şöyle bir gözdağıyla karşılaştım: “Bana bak, eğer gazete için yeni bir makale yazmazsan, ben de senin romanını yayımlarım. Biliyorsun, müsveddeler bende!” Çok şükür bu gözdağı, gözdağı olarak kaldı ve arkadaşım dediğini yapmadı.

1840 yılı sonlarında *Oteçestvennyje Zapiski* dergisinde *Bir Delikanlının Notları* ve *Malinov Kenti* ve *Malinov'lular*'dan alıntılar yayımlandı. Bu yazıları epey beğenen oldu. Bunların dışındakilerde ise Heine'nin “Reisebilder”inin fazlaca etkisi olduğu görülür.

* Herzen burada *Yelena* ve *Bir Delikanlının Notları* adlı tamamlanmamış yapıtlarını anırtıyor. –çev.

** “Biloe i Dumı”, “Polyarnaya Zvezda”, III, s. 95-98 (Yazarın Notu)

*** Edebiyat tarihleri bu kişinin N.H. Ketçer olduğunu yazıyor –çev.

Ancak “Malinov” az kalsın başıma büyük belalar açacaktı.

Vyatka’lı bir müsteşar, benim romanımdaki Malinov’lu memurların, kendi emrinde çalışan memurlara çok benzediğini, bu yüzden memurlarının kendisine duyduğu saygının azalabileceğini bildirerek beni İçişleri Bakanı’na şikâyet etti ve kendisinin Yüksek Makamca korunmasını istedi. Vyatka’da oturan bir dostum, müsteşara, Malinov’lularla Vyatka’lılar arasında **ığrenç** benzerlikler olduğuna ilişkin bir kanıt gösterip gösteremeyeceğini sormuş. “Kanıt mı? Binlerce gösterebilirim!” demiş müsteşar, “Örneğin *yazar* açık açık, lise müdürümüzün hanımının yabanimersini renginde bir balo tuvaleti olduğunu yazıyor. Bundan daha açık bir kanıt olur mu?” Konuşma, sayın lise müdürünün sayın hanımının kulağına gidiyor ve hanım hop oturup hop kalkıyor. Ama kızgınlığı bana değil, müsteşara. “Kör mü, yoksa kafadan kontak mı bu adam?” diyor müdürün hanımı. “Nerede, ne zaman görmüş benim üzerimde yabanimersini gibi kıpkırmızı bir tuvalet? Doğru, benim koyu renk bir tuvaletim var, ama rengi kırmızı değil, *pansedir!*” Renk ayırımındaki bu inceliğin bana büyük yararı dokundu. Canı sıkılan müsteşar olayın peşini bıraktı. Ama ya müdür beyin hanımının tuvaleti gerçekten yabanimersini renginde olsaydı!.. O güzel günlerim sanırım zindan olurdu... Üstelik de başıma gelecek olanlar, Larin’lerin evinde içtiği yabanimersini şerbetinin Onegin’e verebileceği zarardan kat kat daha beter şeyler olacaktı sanırım.

Sözüz uzatmayayım: “Malinov”un başarısı üzerine yazmaya başladım *Suçlu Kim?*’i.

Romanın ilk bölümünü Novgorod’dan Moskova’ya getirdim. Buradaki dostlarım hiç beğenmediler yazdıklarımı, ben de kaldırıp bir köşeye attım bu sayfaları. Ama birkaç yıl sonra dostlarımın düşünceleri değişti. Bununla birlikte ben romanımı tamamlamayı ve yayımlamayı aklımdan bile geçirmedim. Bir gün nasıl olduysa Belinski aldı bu müsveddeleri benden ve coşkulu doğasıyla romanımı hakkı olandan yüz kat daha yücelterek

bana şunları yazdı: “Sana insan olarak da yazar olduğun kadar, hatta belki ondan bile çok değer vermeseydim, ‘Brigadir’in temsilinden sonra Potemkin’in Fonvizin’e söylediklerini söyledim: ‘Ölmelisin, Herzen!’ Ama Potemkin yanıldı, Fonvizin ölmedi, ölmediği için de *Toy Delikanlı*’yı yazdı. Yanılmak istemem, ama inanıyorum ki, *Suçlu Kim?*’den sonra sen de öyle bir şey yazacaksın ki, herkes hayranlıkla şöyle söyleyecek: ‘O haklıymış, meğer çoktan zamanı gelmiş romana oturmasının!’ Al sana hem bir kompliman, hem de karınca kararınca bir kelime oyunu.”

Sansür romanımı orasından burasından kırpı ve ben ne yazık ki bu kırpıntıları toplamadım. Aklımda kalan bir iki tümceyi eklemekle yetindim yalnızca. Sansürün attıklarından hatırlayıp eklediklerimi siyahla dizilmiş olarak bulacaksınız kitapta. Bir de daha sonra sansürün attığı bütün bir sayfayı hatırladım (kitap basıldıktan sonra 38. sayfaya ekledim bunu).^{*} Bu sayfayı özellikle hatırlıyordum, çünkü sansürün bu sayfayı çıkarması Belinski’yi de çileden çıkarmıştı.

İ-r**

Park-Hause, Fulham.

8 Haziran 1859

* Bu pasajlar, elinizdeki kitapta 49 ve 50. sayfalara denk düşmektedir. (Yayınevinin Notu)

** Herzen romanını *Oteçestvenniye Zapiski* dergisinde ilk yayımlayışında (1845) *İ-r* yani *İskander* imzasını kullanmıştı. –çev.

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Emekli bir general ve generalin evinde işe alınan öğretmen

Hava kararmak üzereydi. Öğle yemeğinden sonraki iki saatlik uykusundan uyanan Aleksey Abramoviç hâlâ mahmurluğunu üzerinden atamamış, arada bir esneyerek ve gözlerini tembel tembel kırıştırarak balkonda ayakta duruyordu. Derken kendisine bir haber iletme için uşağı yaklaştı yanına. Ama Aleksey Abramoviç uşağını fark etmeyi gerekli görmedi. Uşak da efendisini rahatsız etmekten çekindiği için, birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Sonunda Aleksey Abramoviç dayanamayıp sordu:

“Ne var?”

“Ekselansları uykularını alırlarken, Moskova’dan doktorun tuttuğu öğretmen geldi.”

“Ha?”

“Kovulmasını emir buyurduğunuz Alman’dan boşalan odaya aldım kendisini.”

“Ha!”

“Uykularından uyandıklarında lütfen bana haber verin,” dedi.

“Çağır kendisini.”

Aleksey Abramoviç’in yüzü bir anda olduğundan daha da yiğit, daha da azametli bir ifade aldı. Az sonra ayak işlerine bakan oğlanlardan biri göründü kapıda:

“Öğretmen geldi!”

Aleksey Abramoviç bir an sustu, sonra oğlana tehditkâr bir bakış fırlatarak:

“Tuh sana aptal şey!” dedi. “Ağzında un mu var? Ne geveleyip duruyorsun?” Çocuğa böyle sormakla birlikte gevelediği şeyi bir kez daha yinelemesini beklemeden: “Çağır kendisini!” dedi ve hemen geçip koltuğuna oturdu.

Sarışın, sıska, solgun yüzlü, yirmi üç-yirmi dört yaşlarında genç bir adam göründü sahnede; sıskalığına karşın üzerindeki frak kendisine epeyce dar geliyordu; ürkek, şaşırılmış bir hali vardı.

General lütüfkâr bir gülümsemeyle ve yerinden kalkmadan: “Hoş geldiniz, muhterem!” dedi. “Doktorum hakkınızda çok iyi şeyler söyledi. Umarım birbirimizden hoşnut kalırız. Hey, Vaska! (Bir de ıslık çaldı uşağına). Ne diye bir sandalye yetiştirmiyorsunuz? Yoksa öğretmenlere sandalye gerekmez diye mi düşünüyorsunuz, ha? Eşek herifler, ne zaman adam olacaksınız? Buyurun, rica ederim... Bizimki, muhterem, benim oğlan yani, iyi çocuktur, yeteneklidir de... Aslında benim niyetim kendisini askerî okula hazırlamak. Fransızca bilir. Almanca'yı ise konuşamaz ama anlar. Alman, rezil bir ayyaş çıktı ve çocukla pek uğraşmadı. Aslında ben de herifi hep ev işlerinde kullandım ya, neyse... Şimdi size verilen odada o kalırdı. Kovdum teresi. Sizinle açık konuşacağım azizim: Oğlumun ne bir bilgin, ne de bir filozof olmasının peşindeyim ben. Ancaak... Tanrı'ya şükür halimiz vaktimiz yerinde ama iki bin beş yüz rubleyi de adama boş yere kaptırmam ben. Şimdi zamanlar değişti. Bildiğiniz gibi artık askerî okullarda bile arıyorlar şu gramer, aritmetik falan filan gibi şeyleri... Hey, Vaska, Mihail Alekseyiç'i çağır bakayım!”

Bütün bu süre içinde öğretmenceğiz hep susuyor, yüzü renkten renge giriyor ve elindeki mendilini didikleyip duruyordu. Bir şeyler söylemeye hazırlanır gibiydi. Kulakları bedenindeki bütün kanın saldırısına uğramış gibi uğulduyordu; hatta generalin sözlerini tümüyle anlayamıyordu bile; yalnız bu sözler ge-

nel olarak, bir ayıbalığı postunun tüylerini ters yönünden okşuyormuş gibi bir his bırakıyordu içinde. Generalin söylevi bitince şunları söyledi:

“Oğlunuzun öğretmeni olma sorumluluğunu üzerime alırken, vicdanımın ve şerefimin bana emrettiği yönde... Tabii gücümün yettiğince... Kısacası, sizin güveninize layık olabilmek için bütün gücümü harcayacağımı ifade etmek isterim, ekselansları...”

Aleksey Abramoviç öğretmenin sözünü kesti:

“Bakın, cancağzım, kimsenin sizden fazla bir şey istediği yok. En önemlisi, çocukta okuma hevesi uyandırmak. Yalnız bu iş, hani, oyun oynar gibi, şakacıktanmış gibi yapılmalı... Beni anlıyorsunuz, değil mi? Siz fakülte bitirmiş miydiniz?”

“Aman efendim, ne diyorsunuz... Ben, asistanım.”

“Bu da yeni bir rütbe herhalde?”

“Bilimsel çalışmalarda bir basamaktır, efendim.”

“Ananız babanız sağ mı?”

“Sağlar, efendim.”

“Ruhban sınıfından mı babanız?”

“Değil, efendim; taşra hekimidir kendisi.”

“Siz tıp fakültesini mi bitirdiniz?”

“Fen fakültesini, efendim; fizik-matematik bölümünü.”

“Latince bilir misiniz?”

“Bilirim, efendim.”

“Şuncacık gerekliliği olmayan bir dil! Doktorlar için, hadi anlarım; hastanın yanında herifin yarın cartayı çekeceğini onun anlayacağı bir dille söyleyemezsin. Ama Allah aşkına, bize ne için gerekli olsun ki şu Latince?”

Bu bilimsel söyleşi belki daha uzayıp gidecekti, ama içeriye Mihaylo Alekseyeviç, yani Mişa girdi ve konuşma kesildi. Mişa sağlıklı, besili, al yanaklı, güneşte yanmış, on üç yaşlarında bir çocuktü; üzerindeki ceket besbelli birkaç ay önce diktirilmişti, ama bu kadarcık bir süre içinde bile tosuncuğa dar gelmeye baş-

lamıştı; genel görünüşü, köylerde yaşayan hemen bütün zengin toprak sahiplerinin çocuklarınıninkiyle aynıydı.

General:

“İşte yeni öğretmenin!” dedi.

Mişa topuk vurarak selamladı öğretmenini.

“Sözünü dinle, iyi bir öğrenci ol. Görüyorsun, babanın paraya acıdığı yok... Yararlanıp yararlanmamak senin bileceğin şey artık.”

Öğretmen ayağa kalktı, eğilerek Mişa’yı selamladı; sonra elinden tutup tatlı bir sesle, derslerin zor geçmemesi ve onda okuma hevesi uyandırmak için elinden gelen her şeyi yapacağını söyledi.

Aleksey Abramoviç atılarak:

“Aslında bildiği bazı şeyler var,” dedi. “Bizim madamdan ve papazdan bazı şeyler öğrendi. Papazımız, evet köy papazıdır, ama ilahiyat mezunudur. İsterseniz, cancağızım, kendisini şöyle hafiften bir sınavdan geçiriverin.”

Öğretmen utandı, uzun süre ne soracağını kestiremedi, sonunda:

“Lütfen söyleyin,” dedi. “Gramerin konusu nedir?”

Mişa iki yanına bakındı, burnunu karıştırdı, sonra:

“Hangi gramerin, Rus gramerinin mi?” diye sordu.

“Fark etmez... Genel olarak gramerin.”

“Biz daha bu konuya gelmedik.”

“Ne demek gelmedik?” diye gürlledi general. “Papaz ne yaptı bunca zamandır seninle?”

“Babacığım biz Rus gramerini ulaçlara kadar, Akait kitabını ise dinin sırlarına kadar okuduk.”

“Neyse neyse... Hadi bakayım, ders yapacağınız odayı göster öğretmenine... Yalnız, bir dakika, adınız neydi hocam sizin?”

Öğretmen kıpkırmızı oldu:

“Dmitri.”

“Ya babanızın adı?”

“Yakovlev.”

“Demek ki, Dmitri Yalovleviç oluyor... Evet, Dmitri Yalovleviç, yoldan geldiniz, bir şeyler atıştırmak, bir iki kadeh votka içmek ister miydiniz?”

“Ben sudan başka bir şey içmem, efendim.”

Bu epeyce uzamış olan bilimsel söyleşiden fazlasıyla sıkılmış olan Aleksey Abramoviç “atıyor!” diye düşündü ve oturma odasına, karısının yanına geçti. Glafira Lvovna yumuşacık bir sedir üzerine uzanmış, uyuyordu. Sırtında bluzu vardı, bu onun en sevdiği giysisiydi, çünkü bütün öteki giysileri kendisine dar geliyordu. Gerçekten refah içinde geçen on beş yıllık evlilik hayatı kendisine epeyce yaramış ve *Adansonia baobap* gibi bir şey olmuştu. Kocasının ağır adımları kendisini uyandırmıştı. Uykudan sersemlemiş kafasını kaldırdı, ama uzunca bir süre kendine gelemedi. Derken, sanki ömründe ilk kez böyle vakitsiz bir uykuya yatmış gibi şaşkınlık içinde bir çığlık attı: “Aman Tanrım! Uyuyakalmışım! Şu işe bak!” Aleksey Abramoviç kendisine, Mişa’nın eğitimi uğruna ne gibi çabalarda bulunduğunu anlattı. Glafira Lvovna yapılanlardan hoşnut kalmıştı. Kocasını dinlerken yarım sürahi kadar kvas içti. Her gün çaydan önce muhakkak kvas içerdi.

Dmitri Yakovleviç’in bütün felaketleri, Aleksey Abramoviç’in huzuruna kabulle sona ermiş değildi. Uşaklardan biri gelip de kendisini çağırdığı sırada ders odasında suskun, ama heyecan içinde oturuyordu. Asistanımız o güne dek hanımların olduğu hiçbir toplulukta hazır bulunmamıştı. Kadınlara karşı içgüdüsel denilebilecek bir saygı duyardı; bütün kadınlar onun için hale ile çevrili birer yaratıktı. Zaten kadın olarak gördükleri de ne? Ya büyük kentlerin bulvarlarında olağanüstü şık giyimli, yanlarına yanaşılmaz birtakım kadınlar, ya da Moskova tiyatrolarının sahnelerinde gördüğü aktrisler... Sahnede gördüğü en çirkin figüranlar bile onun gözüne birer peri kızı, birer tanrıça gibi görünürdü. Şimdiyse, öyle böyle de değil, bir generalin

karısına takdim edeceklerdi kendisini. Hem bakalım yalnız mı olacaktı odada generalin karısı? Çünkü Mişa, şu kısacık sürede kendisine bir kız kardeşi, evlerinde madam diye çağrılan bir başka kadın, bir de Lyubonka mı ne adında bir başka kızın bulunduğunu anlatıvermişti. Dmitri Yalovleviç, Mişa'nın kız kardeşinin yaşını öğrenmek için can atıyordu. Tam üç kez sormaya çalıştı bunu, ama her defasında da yüzünün kızaracağından korkarak vazgeçti. Derken, bütün şımarık çocuklara özgü bir diplomasiyle yabancıların yanında her zaman terbiyeli bir tavırla oturan Mişa, "Buyurun efendim, gidelim!" dedi. Asistan ayağa kalkarken bacaklarının kendisini taşıyıp taşıyamayacağından hiç emin değildi; avuçları nemlenmiş, elleri buz gibi olmuştu. Tam baygınlık sınırlarına gelmek üzereyken olağanüstü bir hamle yaptı ve oturma odasına girdi; kapıda, odaya semaveri bırakıp dönmekte olan oda hizmetçisine derin bir reveransla selam verdi.

"Glaşa, sana Mişa'nın yeni eğitimcisi takdim edeyim!"

Generalin bu sözleri üzerine asistan eğilerek selam verdi.

Glafira Lvovna gözlerini hafifçe kısarak ve bir zamanlar çok daha başarılı olduğu hafif bir kırıtmayla:

"Çok memnun oldum," dedi. "Mişa'mızın iyi bir eğitimcisi öyle ihtiyacı vardı ki... Bize sizinle tanışma fırsatını sağladığı için Semyon İvanoviç'e ne kadar teşekkür etsek azdır. Lütfen rahat olun. Oturmaz mıydınız?"

Ne diyeceğini şaşırان asistancağız:

"Hep oturdum zaten," diye mırıldandı.

General de bu mırılıya bir espri patlatmayı kaçırmadı:

"Arabada ayakta yolculuk da mı oluyor?"

Asistanı büsbütün yıkan bir söz oldu bu. Zavallı, altına bir sandalye çekti, ama öyle şaşkıncı ki, sandalyenin üzerine değil de, neredeyse düşecek şekilde kıyısına oturdu. Gözlerini yerden kaldırmayı bir felaket sayıyordu. Ya Mişa'nın sözünü ettiği kızlar da buradalarsa... Bakışları karşılaşırsa onlara da selam ver-

mesi gerekir... İyî ama nasıl yapacak bu işi? Selam vermek için ayağa da kalkmak gerekiyor...

General karısına doğru eğilerek, alçak sesle:

“Nasıl, dediğim gibi değil miymiş? Bir genç kızdan farksız!” dedi.

Glafira Lvovna da yağlı dudaklarını ısırarak:

“*Le pauvre, il est à plaindre!*” dedi.

Glafira Lvovna daha ilk bakışta hoşlanmıştı genç adamdan. Bunun için pek çok neden vardı: İlkin, Dmitri Yakovleviç iri mavi gözleriyle **ilginç bir çocukt**; ikincisi de Glafira Lvovna, uşakları, arabacıları ve yaşlı aile doktorlarından başka pek erkek göremiyordu... Özellikle de genç ve ilginç olanlarını... Oysa kendisi –daha sonra da göreceğiz bunu–, eskiden olduğu gibi platonik birtakım hayaller kuruyordu. Sonuncu bir neden de şu olabilir: Yaşını almış bazı kadınlar genç erkeklere, yaşlı erkeklerin genç kızlara bakışlarındakine benzer, anlaşılmas bir duyguyla bakarlar. Anne şefkatine benzer bir duyguya benzetilir bu. Korunmasız, deneyimsiz, ürkek bir genci koruması altına almak, üzerine titremek, okşamak, ısıtmak falan gibi. En çok da bu hanımların kendileri olaya böyle bakmaya eğilimlidirler. Biz ise olaya başka gözle bakarız. Nasıl bir gözle baktığımızı açıklamanınsa yeri burası değil... Glafira Lvovna asistana çayını kendi elleriyle uzattı; asistancağız da fincanı ağzına götürüp iri bir yudum alınca sıcak çay dilini ve damağını çok kötü bir şekilde yaktı. Ama o acısını elini ateşe sokan Romalı Mucius Scaevola’ya yakışır bir metanetle gizledi. Yine de sonucu hayırlı bir olay oldu bu onun için. Ağzının yanması deminden beri süren gerginliğine son verdi ve az da olsa yatışmasını sağladı. Hatta hafiften gözlerini kaldırmayı bile başardı. Divanda Glafira Lvovna oturuyordu; hanımefendinin hemen önündeki masada ise Hint anıtlarına benzer ihtişamda bir semaver yükseliyordu.

* Zavalıcık! Acınacak halde (Fr.).

Tam karşısında ise, ya bu tatlı tatlı *vis-a-vis* oturma fırsatından yararlanmak, ya da aradaki semaver engeli nedeniyle kendisini görmemek için, Aleksey Abramoviç kim bilir hangi dedesinden kalma bir koltuğu yere doğru çökertmekle meşguldü. Koltuğun arkasında son derece aptal görünümlü, on yaşlarında bir kız duruyor, arada bir babasının koltuğunun gerisinden başını uzatıp öğretmene bakıyordu. Bizim yiğit asistanın yüreğini deminden beri titreten kız da işte buydu! Mişa da masada yerini almıştı; önünde bir kâse yoğurtla kocaman bir ekmek vardı. Her köşesi Yaroslavl kentinin simgesi olan ayı desenleriyle süslü masa örtüsünün altından bir av köpeğinin başı uzanıyordu; masa örtüsünün uzun püskülleri köpeğin başının üzerine düşüyor ve ona eski Mısır heykellerine benzer bir hava veriyordu. Köpek, aşırı semirmekten yağlanıp ufalmış gözlerini öğretmene dikmişti. Pencerenin önündeki koltukta elinde bir örgüyle yaşlı bir kadın oturuyordu. Minyatür denilebilecek denli mini minnacık olan kadının yüzü kırışmıştı ama neşeli bir ifade vardı bu yüzde; kaşlarını yukarı kaldırmıştı; dudakları incecik ve renksizdi. Dmitri Yakovleviç'in tahminine göre, Fransız madam dedikleri, bu kadındı. Kapının hemen önünde duran bir oğlan, zaman zaman Aleksey Abramoviç'e piposunu uzatıyordu. Onun yanında duran basma entarili bir hizmetçi kız ise tapınırcasına bir saygı ile efendilerin çay seremonilerinin bitmesini bekliyordu. Odada bir kişi daha vardı, ama işlediği gergefin üzerine iyice eğildiği için Dmitri Yakovleviç kendisinin yüzünü göremiyordu. Dmitri Yakovleviç'in göremediği bu yüz, iyi yürekli generalin koruması altına aldığı besleme kızın yüzüydü. Çay söyleşisi uzun süre yapmacık, kopuk kopuk bir şekilde geçti; sonunda herkes havaya girip de söyleşi söyleşiye benzemeye başlayınca, asistan için gereksiz ve yorucu bir söyleşi oluverdi bu.

Bu yoksul gencin hayat çizgisinin, toprak zengini general ailesinin hayat çizgisiyle çakışması oldukça tuhaftı. Bu insanlar ömürleri boyunca birbirleriyle hiç karşılaşmadan, birbirlerini

hiç tanımadan da yaşayabilirlerdi. Ama işte olan olmuş ve bu duygulu, kültürlü, çalışkan, iyi yürekli gencin hayatı, Aleksey Abramoviç'in ve karısının semiz, yağlı hayatlarının içine tıpkı bir kuşun kafese girmesi gibi falsolu bir şekilde düşüvermişti. Delikanlı için her şeyin değişmesi demekti bu; böylesi bir değişikliğin ise, hayatı hiç mi hiç tanımayan deneyimsiz bir genç üzerinde derin etkiler yapacağını kestirmek zor değildi.

İyi ama bütün bu insanlar kimler? Yokluk yoksulluk bilmeyen ve mutlu bir evliliği başaran bu general çifti; bu çiftin, bilmem ne askerî okuluna girebilmesi için oğullarının kafasını hâle yola soksun diye tuttukları bu genç adam kim?

Roman yazmak elimden gelmez benim. Bu bakımdan, son derece güvenilir kaynaklardan edindiğim bilgilere dayanan birkaç yaşam öyküsüyle işe başlamam sanırım daha yerinde olacak. Bu yaşam öykülerinden ilki de elbette:

II

Ekselanslarının yaşam öyküsü

Aleksey Abramoviç Negrov, pek çok nişanla ödüllendirilmiş emekli bir tuğgeneraldi. Şişman ve uzun boyluydu; süt dişlerini çıkardıktan bu yana hastalık nedir bilmemişti. Uzun yaşamının gizi olarak ölçülü ve az yemeyi gösteren Alman bilgini Hufland'ın bütün bilimsel savlarını çürütmek için yaratılmıştı sanki. Hufland'ın her sayfasına taban tabana zıt bir yaşam biçimi vardı, ama yine de her zaman sağlıklıydı, her zaman yanaklarından kan damlardı. Gözettiği tek hıfzısıhha kuralı beynine fazla yüklenmemekti: Böylece sindirim sisteminin bozulmamasını sağlar ve herhalde yine böylece bütün öteki kurallara uymama hakkını elde etmiş olurdu. Disiplinli, sert, çabuk öfkeleyen bir adamdı; sertliği yalnızca sözde değildi, uygulamada da gösterirdi bunu; bununla birlikte kendisinin doğuştan kötü bir

adam olduğu söylenemezdi: Yüzünün henüz yağlara ve etlere gömülmemiş sert çizgilerine, kalın karakaşlarına ve parlak gözlerine dikkatle bakıldığında, hayatın ondaki pek çok imkân ve yeteneği ezdiği düşünülebilirdi. Ablasının ve Fransız madamının eğitiminden geçip de on dört yaşına geldiğinde, süvari alayına yazdırdılar Negrov'u. Şefkatli bir kadın olan anneciğinden yüklü harçlıklar aldığı için gençliği nice yiğitlikler, ataklıklar içinde geçti. 1812 savaşıdan sonra albay oldu; ancak omuzlarına albaylık yıldızları konduğunda bu omuzlar artık askerî üniformadan hayli yorulmuşlardı. Sıkılmaya başlamıştı Negrov askerlikten. Bu yüzden, bir süre daha hizmet ettikten sonra, “bozulan sağlığı nedeniyle hizmete devam imkânı bulamadığı” için emekliye ayrıldı. Böylece tuğgeneral rütbesi, yediğı bütün yemeklerden küçük bir örneği üzerinde taşıyan bıyıkları ve (önemli durumlarda kullanmak üzere) üniformasıyla sivil hayata başladı. Yeniden yapımlarla yangın izleri yok edilmiş olan Moskova'ya yerleşen emekli general için, boş, sıkıcı bir yaşamın bitip tükenmek bilmeyen bir örnek günleri ve geceleri başladı. Ne elinden bir iş geliyordu, ne de uğraşmaktan zevk aldığı bir şey vardı. Eş dost evlerini dolaşüyor, kâğıt oynuyor, kulüpte yemek yiyor, tiyatrodaki parterin ilk sırasında oturuyor, balolara gidiyordu. Bir çift dörtlü at takımı satın aldı; atlarına diyecek yoktu doğrusu; o da bunu bildiğı için atlarına gözü gibi bakar, gece gündüz onları yetiştirmek için uğraşırđı (arabacısının dili ve eliyle tabii). At üstünde arabaların önünde giden uşağına ata binme sanatının bütün gizlerini bizzat kendisi öğretiyordu... Bu şekilde bir buçuk yıl geçti; bu süre içinde gerek arabacısı, gerekse at üstünde arabalara öncülük eden uşağı ata binmeyi, dizgin tutmayı öğrendiler. Bunun üzerine Negrov'u bir sıkıntıdır aldı. Köyüne gidip çiftliğin işlerini bizzat eline almaya karar verdi; çiftliğin işlerinin bozulmaması için bu gezinin zorunlu olduğuna inandırdı kendini. Çok basit bir çiftlik yönetimi teorisi vardı: Kâhyaya ve muhtara her gün ana avrat söveceksin,

sonra da elde tüfek tavşan-keklik peşinde dolaşacaksın. Hayatta hiçbir iş yapmamış olduğu için, köyde ne gibi işler yapılabileceğini tasavvur edemiyor, arada bir aklına gereksiz, entipüften bir şeyler esti mi, seviniyordu. Kâhyayla muhtara gelince, onlar efendilerinden alabildiğine memnundular. Köylülerin memnun olup olmadığını bilmiyorum, onlar hep susuyorlardı çünkü. Aradan iki ay kadar zaman geçti. Bir gün, efendilerin evinin penceresinde güzel bir kadın yüzü görüldü. Önce ağlamaktan şişmiş gözler vardı bu yüzde, bir süre sonra ise olağanüstü güzel mavi gözler oldukları anlaşıldı bunların. Tam da o günlerde köyün işleriyle hiç uğraşmayan muhtar, generale, köy sakinlerinden Yemelka Barbaş'ın kulübesinin çok kötü durumda olduğunu bildirerek, "Garibin kulübesini onarması için ormanınızdan bir iki ağaç kesmesine izin verebilir misiniz?" dedi. Orman konusu Aleksey Abramoviç için en duyarlı konuydu: Kendisine tabut yapılması için bile ormanından ağaç kesilmesine izin vermezdi. Ama... Ama işte köylü Yemelka Barbaş için kalbi yumuşadı ve kulübenin onarılmasına yetecek kadar ağaç kesilmesine izin verdi. Bu izni verirken bir yandan da muhtara şöyle diyordu: "Kızıl sakalına tükürdüğümün muhtarı, beni iyi dinle. Fazladan keseceğin her ağaç için, kaburgalarından birini eksiltirim, ona göre!" Muhtar hemen arka kapıdan sıvıştı ve Avdotya Yemelyanovna'ya, "Tamam, başardık!" dedi; hatta kızcağıza "sen bizim anamızsın, koruyucumuzsun," demeyi bile unutmadı. Zavallı kızcağız kulaklarına kadar kızardı; ama babasının kulübesi yenileneceği için de tertemiz yüreği sevinçle doldu. Ulaşabildiğimiz kaynaklarda, mavi gözlerin elde edilmesine ilişkin daha fazla bilgi bulamadık. Sanırım böylesi zaferler zaferden bile sayılmadığı için fazla kayda gerek duyulmuyor.

Her neyse, bir zaman geldi köy yaşamı da Negrov'u sıkmaya başladı; bu kez de kendini köydeki bütün eksikleri tamamladığına, hatta kendisi hiç olmasa bile işleri sonsuza dek rayında yürürebileceği bir şekilde soktuğuna inandırdı ve yeniden Moskova

hazırlıklarına başladı. Dönüş yükü epey artmıştı: Olağanüstü güzel mavi gözler, bir sütnine, bir de bebecik... Bunlar, ayrı bir arabaya bindirildiler ve Moskova'daki evde, pencereleri iç avluya bakan bir odaya yerleştirildiler. Aleksey Abramoviç bebeği seviyordu. Dünya'yı seviyordu, sütnineyi seviyordu. Demek kendisi için bir aşk dönemiymiş bu dönem! Derken bir gün sütninenin sütü bozuldu. Kadıncağızın durmadan midesi bulanıyordu. Doktor, bebeği daha fazla besleyemeyeceğini söyledi. General sütnineye acıdı: "Eşi bulunmaz bir sütnineydi, sağlıklıydı, çalışkandı, uysal, söz dinlerdi! Gelgelelim, sütü bozuldu... Tuh!" Kadına yirmi ruble verdi, yeni diktirdiği entarinin de üzerinde kalabileceğini söyledi ve iyileşmesi için köye, kocasının yanına gönderdi. Doktor, sütninenin yerine bir keçi almasını salık verdi generale. Doktorun dediği yapıldı. Keçi de sağlıklıydı. Aleksey Abramoviç keçiye de çok sevdi, ona eliyle kara ekmekler verdi, okşadı; keçi bebeğin beslenmesinde önemli bir yer tutuyordu. Aleksey Abramoviç'in Moskova'daki yaşam biçimi, köye gitmeden önceki yaşam biçiminin aynısıydı. İki yıl daha sürdürebildi bu yaşamı, ama iki yıl sonra yine dayanamamaya başladı. Yapaçağı hiçbir şeyin olmaması insanoğlu için dayanılacak bir şey değildir. Bir hayvan bütün işinin yaşamak olduğunu düşünür; insan ise yaşamı bir şeyler yapmak için bir olanak olarak görür. Negrov gerçi sabahın on ikisinden gecenin on ikisine kadar evinde durmuyordu, ama yine de sıkıntıdan boğulacak gibi oluyordu. Üstelik bu sefer canı köye gitmeyi de çekmiyordu. İçi karardıkça karardı. Can sıkıntısından ikide birde uşağına baba nasihatleri veriyordu; pencereleri iç avluya bakan odaya ise gitgide daha seyrek uğrar olmuştu. Ama bir gün eve her zamankinden değişik bir ruh haliyle döndü; bir şeylerle meşgul oldu, bazen alnını kırıştırdı, bazen gülümsedi, uzun süre evin içinde volta attı... Ve birden çok kararlı bir yüz ifadesiyle zınk diye durdu. Kafasındaki bir sorunu çözümlendiği belliydi. Sorunu çözümleyince, şiddetli bir ıslık çaldı. Öyle bir ıslıktı ki bu, öte

odada sandalyenin üzerinde uyuklamakta olan ayak işlerine bakan oğlan kapıya koşacağı yerde, telaşından tam ters yöne, pencereye doğru atıldı, tam duvara toslayacağı sırada geri döndü, kapıyı güçlükle bulup, efendisinin önüne dikildi. “Seni köpek enciği seni, işin gücün uyuklamak!” diye gürlledi general. Ama bu kezki gürlemesi, ardından şimşeklerin geldiği gürlmeleri gibi değildi, sıradan bir gürlmeydi. “Git Mişka’ya, yarın araba ustası Alman’ı buraya getirmesini söyle! Yarın sabah saat tam sekizde burada istiyorum Alman’ı!” Aleksey Abramoviç’in sırtından dağ gibi ağır bir yük kalkmıştı sanki, o gece artık rahat bir uyku çekebilecekti. Alman arabacı ertesi sabah saat tam sekizde geldi, kendisine çekilen nutuk ise saat onda bitti. Bu nutuk sırasında Alman’a dört kişilik bir araba sipariş edildi. Arabanın nasıl olacağı bütün ayrıntılarıyla anlatıldı: Rengi, *mondoré foncé*; armaları altın yaldızlı, çuhası koyu kırmızı, basonu kokliko, arabacı yeri muhafazalı ve üç kişilik olacaktı.

Dört kişilik araba, Aleksey Abramoviç’in evlenmeye niyetlenmesinden başka bir anlama gelmiyordu. Bu niyet çok kısa bir süre sonra hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak bir açıklıkta ortaya çıktı. Araba işi hall olunca, Negrov uşağını çağırdı. Uzun ama epeyce de kırık dökük, dereden tepeden bir nutuk çekti uşağına (insanların vicdan dedikleri şeyin etkisiydi nutku böylesine kırık dökük yapan). Negrov uşağının hizmetlerinden çok memnun kalmıştı ve bu nedenle kendisini örnek olacak bir biçimde ödüllendirmek istiyordu. Uşak lafın sonunun nereye varacağını pek kestiremiyor, ama ikide bir yerlere kadar eğilip selamlar vererek, ekselanslarını velinimetlerini memnun edecek biçimde hizmet etmenin kendileri için bir boyun borcu olduğunu yineleyip duruyordu. “Siz bizim babamızsınız, biz sizin çocuklarıңыз,” falan filan. Ama az sonra bu güldürü Negrov’u sıktı ve çok kısa, çok açık, anlaşılır sözlerle uşağına niyetini bildirdi. Kendisinin Dünya ile evlenmesine izin veriyordu. Uşak akıllı adamdı, efendisinin

bu beklenmeyen lütfu kendisini çok şaşırtmıştı gerçi, ama bu şaşkınlık içinde bile bir saniyede bütün *pro ve contra* ihtimalleri kafasında şöyle bir tarttı ve gösterdiği bu büyük lütuftan, babalıktan dolayı mübarek ellerini öpmesine izin vermesini istedi Negrov'dan. Damat adayı işin özünü şıp diye kavramıştı: "Avdotya Yemelyanovya'yı bana vermek istediğine göre, bu kız büsbütün de gözden düşmüş sayılmaz. Çünkü ben, nereden baksan efendimize yakın bir adamım, kendisinin huyunu suyunu bilirim. Hem böyle güzel bir kadına sahip olmanın neresi kötü?" Kafasından şimşek hızıyla geçiriverdiği düşünceler bunlar olmuştu uşağın. Kısacası damat adayı durumdan memnundu. Dünya'ya gelin olacağını söylediklerinde şaşırdı, ağladı, üzüldü, ama önünde ya köye, babasının yanına gitmek ya da uşağın karısı olmak gibi iki seçenek bulunduğunu düşününce, ikincisini seçti. Köydeki arkadaşlarının kendisiyle nasıl alay edeceklerini düşündükçe içini sıkıntılar basıyordu. Güçlü, ünlü olduğu, adının dillerden düşmediği günlerde bile, bu arkadaşlarının, arkasından, "yarım hanım," diye alay ettiklerini biliyordu. Neyse... Bir hafta sonra nikâhları kıyıldı.

Nikâhın ertesi günü sabah erkenden genç evliler şeker sunup elini öpmek için geldiklerinde Negrov'un keyfi yerindeydi; kendilerine yüz ruble bağışta bulundu, sonra o sırada orada bulunan aşçıya dönerek: "Görüyorsun, değil mi eşek herif?" dedi. "Ben adamı cezalandırmayı bildiğim gibi, ödüllendirmeyi de bilirim. İyi hizmetin karşılığı işte böyle ödüllendirmedir!" Aşçı, efendisine, "Evet, görüyorum ekselansları!" dedi. Ama içinden geçirdikleri şunlardı: "Bırak bu ağızları! Ben bu mavalları yutar mıyım? Hem her alışverişte sana nasıl kazık attığımı bir bilsen!" Aynı akşam uşak öyle bir düğün yemeği verdi ki, bütün hizmetliler tam iki gün boyunca leş gibi votka koktular. Uşak gerçekten de paraya kıymıştı. Zavallı Dünya içinse acı an gelip çatmıştı. Minnacık karyolayla o karyolanın içinde yatmakta olan bebeciğin uşakların odasına taşınması emredilmişti.

Yapmacıklık nedir bilmeyen o saf, tertemiz yüreğiyle seviyordu Dünya bebeciğini. Dünya bir tek Aleksey Abramoviç'ten korkuyordu. Evdeki bütün uşak hizmetçi takımı da –kimseye bugüne dek hiçbir kötülüğü dokunmamasına rağmen– Dünya'dan korkuyordu. Bir uşak kalabalığı içinde yaşamaya mahkûm edilince, bütün sevilme ihtiyacını, hayattan beklediği her şeyi bebesinin üzerinde yoğunlaştırdı. Gelişmemiş ezik ruhu, bir tek aşağılanma hariç, her aşağılanmaya katlanabilirdi: Negrov'un bebenin huysuzluklarına tepesinin atıp çocuğa kötü davranması... Böyle durumlarda Dünya'nın sesi yükselirdi ve bu seste artık korku değil, öfke titreşimleri duyulurdu. Böyle anlarda Negrov'u aşağılık bir yaratık olarak görür, Negrov da ne denli aşağılık olduğunu hissetmiş gibi, Dünya'ya sövüp saydıktan sonra kapıyı çarpar giderdi. Küçük karyolanın uşaklar odasına taşınacağı gün, Dünya odasının kapısını örttü ve hıçkırarak duvardaki tasvirin önüne atıldı, kızının minnacık elini eline alarak haç çıkardı. “Dua et yavrum!” diye haykırıyordu bir yandan da. “Sen de benimle dua et! İkimiz birlikte sayısız acılar, çileler çekmeye gönderiliyoruz, meleğim! Güzel Meryem Anam, hiçbir suçu olmayan bu yavrucuğu koru! Nasıl da aptalmışım, yarabbi! Yavrucağızım büyüyünce arabalarda gezecek, ipekler içinde salınacak, diye düşünüyordum. Köylü anasından utanmasın diye ben de kapı arklarından seyredecektim meleğimi! Oysa şimdi sen bu zevkleri sürmek için değil, yeni hanımına hizmet etmek için yaşayacaksın!.. Minnacık ellerin sabunlardan, sulardan çatlayacak! Ey ulu Tanrım, bu yavrucak sana karşı ne günah işledi ki onu böyle bir cezaya çarptırıyorsun?” Dünya hıçkırıklarla yere kapandı. Gören, yüreğinin parça parça edildiğini sanırdı. Ürken bebecik minnacık elleriyle anasına tutunmuştu; o da ağlıyor ve sanki her şeyi anlıyormuş gibi, gözlerini anasına dikmiş, bakıyordu... Bir saat sonra minik karyola uşaklar odasında idi ve Aleksey Abramoviç uşağına, bebeğin kendisine “baba” demesini öğretmesini emrediyordu.

Peki, ekselanslarının seçtiği bu mutlu kadın kimdi?

Efendim, Moskova'da özel bir insan *varietas*'ı* yaşar; fazla varlıklı olmayan soylu ailelerdir sözünü ettiklerimiz. Bu ailelerin üyeleri "sahne"yi bütünüyle terk etmişlerdir; kuşaklardır Moskova'nın çeşitli çıkmaz sokaklarında alçak gönüllü bir yaşam süren bu ailelerin en önemli özellikleri tekdüze bir biçimde yaşamaları ve yeni olan her şeye karşı için için kin duymalarıdır. Eski, sütunları yıkılmaya yüz tutmuş, girişleri pis birtakım evlerde oturan bu aileler, üstüne üstlük bir de kendilerini bizim ulusal yaşam biçimimizin temsilcisi olarak görürler. Böyle düşünmelerinin nedeni, "kvasın kendileri için hava kadar gerekli olması," gösterişli bir arabada gezer gibi kızaklarla dolaşmaları, nereye giderlerse artları sıra iki tane de uşak dolaştırmaları ve bütün bir yılı, Penza gibi, Simbirsk gibi, memleketlerinden getirdikleri erzaklarla geçirmeleridir.

Kontes Mavra İlinişna da işte bu tür evlerden birinde oturdu. Bir zamanlar aristokrat tabakanın fırtınalı yaşamı içinde yer almış, zaman zaman saraya sokulmayı bile başarmış güzel, havalı bir kadındı. Şair Kantemir'in kur yaptığı da söylenenler arasındaydı. Hatta şair, kontesin albümüne hece ölçüsüyle bir de madrigal yazmıştı. Madrigalin dizelerinden biri "Ey Tanrıça Minerva" diye başlıyor, bununla uyaklı olan öteki dize ise "Amma saçmaladım ha!" diye bitiyordu. Ama doğuştan soğuk bir kadın olan kontesin, güzelliğinden dolayı burnu havalandıydı; kendisine kimselerin yaklaşmasına izin vermiyor, esaslı bir voli vurabilme umuduyla bekleyip duruyordu. Derken babası öldü; mirasçılar arasında paylaşılması mümkün olmayan çiftlikleri ağabeyi yönetti ve on yıla kalmadan da ne var ne yoksa hepsini içki ve kumarda tüketti. Başkentte hayat iyice pahalılaşmıştı, bu bakımdan alçak gönüllü bir yaşam sürmek gerekiyordu. Kontes ne denli güç bir durumda olduğunu anladığın-

* *Varietas* - (Lat.) Tür. -çev.